

NAUJOS DISERTACIJOS

REIŠMINGAS ĮNAŠAS Į NEOPOZITYVIZMO KRITINĘ ANALIZĘ

1983 m. gruodžio 13 d. LTSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto filosofijos mokslų daktaro laipsnių (filosofijos istorijos specialybė) teikimo specializuotos tarybos posėdyje VVU Filosofijos katedros docentas Evaldas Nekrašas apgynė daktaro disertaciją „Tikimybės ir indukcijos problema loginio empirizmo filosofijoje“.

Loginis empirizmas suvaidino svarbų vaidmenį XX a. buržuazinės filosofijos raidoje. Dar ir šiandien Vakarų mokslo filosofijoje plėtojamos kai kurios loginių empiristų gnoseologinės koncepcijos bei metodologinės programos. Reikšmingiausia iš jų yra mokslo žinių tikimybinio vertinimo programa, kurią realizuojant buvo sukonstruota tikimybinė indukcinė logika. Šios programos ištakų, filosofinių pagrindų, struktūros ir dinamikos tyrimas, loginių ir metodologinių rezultatų, gautų ją vystant, kritinis įvertinimas yra E. Nekrašo mokslinio darbo tikslas.

Disertaciją sudaro įvadas, 6 skyriai ir pabaiga. Pirmajame skyriuje („Žinių tikimybinio vertinimo koncepcijos formavimasis loginio empirizmo filosofijoje“) nagrinėjama loginė empiristinė filosofijos, kaip loginės analizės, samprata ir tyrinėjami veiksniai, vertę loginės analizės priemonių ratą papildyti tikimybinio aspektu. Autorius nurodo, kad, išryškėjus verifikacijos principo, kaip empiristinio prasmės kriterijaus, nepagrįstumui, šį principą teko pakeisti mokslo teiginių patvirtinamumo principu. Mokslo revoliucija, prasidėjusi XIX ir XX a. sandūroje, pakirto vienareikšmiškai deterministinės pasaulio sampratos pagrindus. Tarus, kad fundamentalūs gamtos dėsniai turi tikimybinį pobūdį, natūralu buvo manyti, kad ir mūsų žinios apie pasaulį gali ir turi būti vertinamos tikimybės terminais. Todėl ir patvirtinimo sąvoką loginiai empiristai siekė analizuoti remdamiesi tikimybės teorijos aparatu. Tikimybės prasmės ir reikšmės aiškinimas tapo svarbiu loginio empirizmo uždaviniu.

Antrajame skyriuje („Statistinės tikimybės epistemėnė funkcija“) analizuojami loginių empiristų bandymai panaudoti mokslo žinių įvertinimui statistinę tikimybės interpretaciją, plačiai naudotą fizikoje ir kituose specialiuosiuose moksluose. Daugiausia dėmesio čia skiriama H. Reichen-

bacho „pasaulio tikimybinio konstravimo“ doktrinai, kurioje tikimybės sąvokai mėginama suteikti neklasikinės teisingumo reikšmės statusą. „Tikimybinė patvirtinimo teorija“— taip vadinasi trečiasis skyrius. Jame tyrinėjamas tikimybės loginės koncepcijos santykis su tikimybės statistine samprata bei su klasikine Bekono—Milio indukcinė logika, kritiškai analizuojami R. Karnapo indukcinės logikos, konstruojamos remiantis tikimybės logine interpretacija, gnoseologiniai ir metodologiniai pagrindai. Ši logika turėjo leisti nustatyti kiekvienos mokslinės hipotezės patvirtinimo empiriniais duomenimis laipsnį. Ketvirtajame skyriuje („Tikėtumas ir racionalūs sprendimai“) nagrinėjamas indukcinės logikos tikslų, pagrindų ir aparato revizijos procesas. Dėl šio proceso tikimybinė indukcinė logika įgavo racionalių sprendimų teorijos pagrindo pobūdį, o loginio empirizmo teoriniai ir metodologiniai pagrindai buvo galutinai sugriauti.

Remdamasis minėtuose skyriuose gautais rezultatais, disertantas toliau gvildena loginių empiristų išplėtos tikimybinės mokslo metodologijos — probabilitizmo — santykį su klasikiniu induktivizmu ir kritiniu racionalistiniu deduktyvizmu (skyrius vadinasi „Induktyvizmas, probabilitizmas ir deduktyvizmas“), daugiausia vietos skirdamas R. Karnapo ir K. Poperio metodologinių koncepcijų bendram teoriniam pagrindui tirti. Paskutiniame skyriuje („Tikimybė ir indukcija: nauji horizontai“) nagrinėjama probabilitistinių loginio empirizmo koncepcijų įtaka šiuolaikinei loginei mokslo metodologijai ir demonstruojamas tikimybinės mokslo žinių vertinimo koncepcijos ribotumas. Šiame skyriuje, kaip ir ankstesniuose, autorius, analizuodamas sudėtingus klausimus, geba sėkmingai derinti filosofijos istoriko ir mokslo metodologo požiūrį. Konstruktyviai, iš marksistinės filosofijos pozicijų tirdamas šiandien aktualius tikimybės ir indukcijos problemas aspektus, disertantas atskleidžia tikimybės sąvokos metodologinę prigimtį ir nustato indukcinį metodų parinkimo ir panaudojimo pagrindus.

Loginio empirizmo filosofijos analizė įdomiu, iki šiol bemaž netyrinėtu aspektu leido disertacijos autoriui suformuluoti ir pagrįsti daug naujų teiginių, reikšmingų šios filosofinės krypties vertinimui ir tikimybinio mokslo metodologijos metodų plėtočiai. Išskirsime iš jų du — tezę apie objektyvistinių elementų egzistavimą loginio empirizmo filosofijoje ir jų konfliktą su bendra subjektyvistine šios filosofijos orientacija bei tezę apie indukcinį metodų parinkimo procedūros ryšį su hipotetinių žinių analizės procesu.

E. Nekrašo disertaciją teigiamai įvertinę oficialieji oponentai (prof. M. Kozlova, prof. V. Kostiukas, prof. J. Minkevičius) pažymėjo, kad kalbamame darbe išspręsta stambi ir svarbi neopozityvizmo kritinės analizės problema. Apie disertaciją palankiai atsiliepė taip pat diskusijoje kalbėję prof. E. Meškauskas, prof. R. Plečkaitis ir doc. B. Kuzmickas.

Č. Kalenda